

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΑΣΘΕΝΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Διοχάντη Λουμίδα

M. Sw. Κοινωνική Λειτουργός

Στο άρθρο αυτό προβάλλεται η ανάγκη σεβασμού των δικαιωμάτων των ασθενών. Η μοναδική αξία της ανθρώπινης ύπαρξης, ανεξάρτητα από καταγωγή, φύλο, ηλικία, πεποιθήσεις, κοινωνική και οικονομική κατάσταση, προσδιορίζει την υποχρέωση της κοινωνίας να χορηγεί στα μέλη της τα μέγιστα αγαθά.

Υποθέτω ότι οι άνθρωποι και τα δικαιώματά τους, δεν γοήτευσαν και συγκίνησαν μόνο εμένα, αλλά και την πλειονότητα των συναδέλφων που θεωρούμε αυτά ουσιαστικό κίνητρο για την σπουδή και το επάγγελμα της Κοινωνικής Εργασίας.

Ευθύς εξ αρχής το συνδετικό "και" του τίτλου επισημαίνει ότι Κοινωνική Εργασία και Δικαιώματα Ασθενών είναι έννοιες στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους από άποψη περιεχομένου. Αν ναι τότε πώς;

Η επιστήμη μας ορίζεται ως κοινωνική-επειδή βασίζεται στην συναναστροφή με άλλους συντρόφους, συνεταίρους και συνεργούς (ανθρώπους). Αυτό εάν γίνεται από κοινού, πραγματοποιείται μέσω της δημόσιας εξουσίας. Ετσι μιλάμε για κοινές υποθέσεις, που κατόπιν κοινής συμφωνίας έχουν απότερο σκοπό τη διαχείριση του κοινού αγαθού για την ευημερία του συνόλου των πολιτών. Στην συνέχεια Εργασία-δουλειά, κόπος, καθημερινή ασχολία- όπως και (βιοποριστικό) κέρδος και συμφέρον για τον εργαζόμενο, εργάτη, επαγγελματία.

Κοινωνική Εργασία θεωρία και επάγγελμα, είναι μια κατά λέξη μετάφραση από τα αγγλικά -όπως συμβαίνει και σε άλλες χώρες και γλώσσες- αφού η επιστήμη αναδύθηκε μέσα από αγγλοσαξωνικές συνθήκες και αναπτύχθηκε ιστορικά στο αιώνα μας. Σε άλλες Ευρωπαϊκές γλώσσες οι συνάδελφοι ονομάζονται Κοινωνικοί Εργάτες, ή Κοινωνικοί Βοηθοί, ή Κοινωνικοί Επίκουροι (Assistants).

Επίκουρος σημαίνει υπερασπιστής και σύμμαχος. Σε μια πρόσφατη συνάντηση με Σουηδούς συνάδελφους, μάθαμε ότι εκείνοι αποφάσισαν να μετονομαστούν σε

Παρουσίαση στο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ στις 25 και 26 Νοεμβρίου 1988 με θέμα: "Υγεία και Κοινωνική Εργασία" που οργάνωσε ο Σ.Κ.Λ.Ε. στην Αθήνα.

Κοινωνικούς Γραμματείς, επειδή κρίθηκε μισθολογικά συμφέρον σύμφωνα με νόμο του κράτους.

Στην Ελλάδα μας ονομάζουν και ονομαζόμαστε Κοινωνικοί Λειτουργοί, παρ' όλη την ομοιότητα του αντικειμένου εργασίας. Και, εφ' όσον, λειτουργός είναι ο επιτελών δημόσια υπηρεσία (ο υπηρετών την πολιτεία) συμπεραίνεται ότι για την θεσμοθέτησή μας εδώ επικράτησε η άποψη ότι επιτελούμε κοινωνική λειτουργία, δηλαδή, πάσα προς τον λαό παρεχόμενη εξυπηρέτηση.

Το λογικό συμπέρασμα λοιπόν είναι ότι στην ουσία υπάρχει μια παραγγελία της πολιτείας, αλλά και, η αποδοχή υπόσχεσης των εργαζομένων ως προς το συμβολικό συμβόλαιο εργασίας ή έστω και συνεργασίας μας.

Στην συνέχεια ας δούμε τα Δικαιώματα των Ασθενών. Δικαίωμα είναι ότι μας ανήκει κατά το δίκαιο, και ότι δίκαια απαιτούμε σύμφωνα με τον γραπτό ή άγραφο νόμο. Μπορεί λοιπόν, να υποστηριχτεί, αναφορικά με τα προαναφερθέντα, ότι έχουμε καθήκον να επιβάλλουμε τον ηθικό νόμο (και) στα δικαιώματα ασθενών.

Ποιοί είναι όμως οι ασθενείς. Θυμηθείτε το α στερητικό και το σθένος α-σθενής, ο αδύνατος, ο ασθενέστερος, ο φτωχός. Η ίδια λέξη σημαίνει ακόμα και άσημος, ο ασήμαντος, ούτε λίγο ούτε πολύ, ο ανάξιος λόγου. Και σημειώστε ότι στα εργασιακά πλαίσια υγείας π.χ. κοινωνικές υπηρεσίες στα νοσοκομεία (και όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό) όλοι οι άλλοι εργαζόμενοι -γιατροί, διοικητικοί και άλλοι- ζητούσαν αρχικά (και προσδοκούν ακόμη!) να τακτοποιήσουμε τα ενοχλητικά κοινωνοοικονομικά θέματα εξάρτησης των αδυνάτων π.χ. τα πιστοποιητικά απορίας ή χρηματική "βοήθεια".

Μια τέτοια ενοχλητική εξατομίκευση, που συνήθως χρωματίζεται μελανά και γραφειοκρατικά, δεν πρέπει να απασχολεί τους άλλους επαγγελματίες σε χώρους υγείας, (ή μη υγείας) αφού για εκείνους πρωτεύουν τα θέματα που κρατούν στα χέρια τους ζωή ή θάνατο, νοσηλεία ή άλλα.

Εδώ διακρίνεται και η σταθερή ταξική διάκριση των εργαζομένων που αντί να συμ-μερίζονται τη συνολική υγεία και καλή - τύχη του αρρώστου, γεύονται αντιδοντολογικά τα οφέλη που μπορεί (ατομικά) να παρέχει η θέση τους μέσα σ ένα ανάξιο σύστημα, μέσα στο άρρωστο κατεστημένο της μη υγείας. Εξ άλλου μας είναι γνωστή η διάθεση εμπορευματοποίησης της υγείας, φαινόμενο πρακτικό και δεδομένο μιας παλιάς ελληνικής παράδοσης.

Δίχως να χρειάζεται να αποδώσουμε ευθύνη, ενοχή ή υπαιτιότητα σε κανένα, δεν είναι προφανές ότι σύμφωνα με τα προλεγόμενα η υπόσχεση και αναγγελία της Κοινωνικής Εργασίας είναι ασφαλώς τα δικαιώματα των ασθενών;

Και ποιά λοιπόν, μπορεί να είναι αυτά; Σας θέτω την ακόλουθη εύλογη ερώτηση: Εάν ο άνθρωπος έχει δικαιώματα, ο ασθενής δεν είναι άνθρωπος; Θα μου απαντήσετε σίγουρα ναι- και θα σας θυμίσω ότι ο άνθρωπος που α-σθενεί, βρίσκεται εκ δεδομένου σε μια ευάλωτη θέση, και που, όχι μόνο πρέπει να την λάβουμε υπόψη, αλλά ακόμα και (προσοχή!) να την σεβαστούμε. Τότε λοιπόν πως εξηγείται ότι στην πράξη, (άλλο βέβαια η θεωρία!) εμείς τον αντιμετωπίζουμε σαν κυριολεκτικά

άρρωστο, κρίνοντας πάντα τους εαυτούς μας σαν υγιείς; Η αρρώστεια φέρει το στίγμα, ένα μολυσμένο αντικείμενο, η υγεία όχι. Το συνταγματικό δίκαιο του ασθενούς, στην πρακτική εφαρμογή των δικαιωμάτων του, αντιμετωπίζεται μεροληπτικά συχνά με αδιαφορία, σιωπή ή ακόμα και με καταφρόνια. Μπροστά στο γνώριμο συνωμοτικό τείχος αισθανόμαστε εύλογα ανασφαλείς και περισσότερο ασθενείς - είτε από την μια του πλευρά, είτε από την άλλη. Και εδώ η ευθύνη μοιράζεται σε όλα τα λεγόμενα ανθρωπιστικά επαγγέλματα που καταντούν απάνθρωπα στη πραγματική εφαρμογή των προσωπικών υπηρεσιών. Κι έτσι, μιλάμε πια για εκμετάλλευση, μια ανήθικη πρακτική, που σαφώς είναι ενάντια στα Δικαιώματα των Ασθενών.

Συνεχίζοντας και επειδή εξ ορισμού αποκλείω οποιαδήποτε διάθεση διδασκαλικής επανάληψης, δεν προτίθεμαι να μεταδώσω σαν παντογνώστης από έδρας, ούτε στείρες γνώσεις αλλά ούτε και καταναγκαστικά δείγματα της επικοινωνίας όλων μας με τους ασθενείς. Το ανθυγιεινό αυτό πάρε-δώσε μας είναι θλιβερά γνωστό και με άθλια παραδείγματα εξάρτησης, δίχως να χρειάζεται να επεκταθούμε εδώ στην θεώρηση του Χέγκελ, για τον Απόλυτο Κύριο και Σκλάβο, τον Δυνατό και Αδύνατο.

Είναι απλούστερο νομίζω να σας παραπέμψω στον επαγγελματικό κώδικα δεοντολογίας -όχι μόνο το δικό μας αλλά και των συγγενών επαγγελμάτων στους χώρους υγείας- για τις όποιες λεπτομέρειες επί του θέματος.

Πιστεύω όμως και μ' άλλα λόγια, ότι η ουσία του ίδιου θέματος είναι η λίγο ξεχασμένη έννοια του ΗΘΟΥΣ. Ασφαλώς γνωρίζετε ότι η επιστήμη της ηθικής εξετάζει "τους κανόνες εφ'ών εδράζονται τα ήθη των εν κοινωνία συμβιούντων ανθρώπων" πρόκειται βέβαια για τους καθιερωμένους άγραφους θεσμούς που αναλογούν στις εκάστοτε ισχύουσες "αντιλήψεις περί του ορθού και πρέποντος".

Επειδή το θέμα του ήθους είναι μέγιστο, και ο χρόνος στην διάσταση της ταχύτητας κυλά με περιορισμούς, θα αρκεστώ μόνο να ξανα-θυμίσω μερικό απόσπασμα από τον Διεθνή Κώδικα Δεοντολογίας για τον Επαγγελματία Κοινωνικό Λειτουργό που εγκρίθηκε σε Γενική Συνέλευση της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κοινωνικών Λειτουργών τον Ιούλιο του 1976. Έτσι λοιπόν, "οι επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί δεσμεύονται από τις ακόλουθες βασικές ηθικές αρχές.

1. Κάθε ανθρώπινη ύπαρξη έχει μια μοναδική αξία, ανεξάρτητα από καταγωγή, εθνικότητα, φύλο, ηλικία, πεποιθήσεις, κοινωνική ή οικονομική κατάσταση ή συνεισφορά στην κοινωνία.
2. Κάθε άτομο έχει το δικαίωμα της αυτοεκπλήρωσης στο βαθμό που αυτό δεν καταπατά το ίδιο δικαίωμα των άλλων.
3. Κάθε κοινωνία ανεξάρτητα από την μορφή της, πρέπει να χορηγεί τα μέγιστα αγαθά στα μέλη της.
4. Ο επαγγελματίας Κοινωνικός Λειτουργός έχει υποχρέωση να αφιερώνει αντικει-

μενική και πειθαρχημένη γνώση και ικανότητα στο να βοηθά άτομα, ομάδες, κοινότητες και κοινωνίες στην ανάπτυξή τους καθώς και στην επίλυση των προσωπικών/κοινωνικών συγκρούσεων και των επιπτώσεών τους.

5. Πρωτεύουσα υποχρέωση του επαγγελματία Κοινωνικού Λειτουργού είναι να προσφέρει αντικειμενική υπηρεσία πάνω από προσωπικά συμφέροντα σκοπούς ή πεποιθήσεις.”

Δεν είναι προφανές, ότι τα δικαιώματα των ασθενών είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα; και ακόμα, ότι ο ασθενής όχι μόνο είναι άνθρωπος αλλά και πολίτης και πρέπει να αντιμετωπίζεται χωρίς διακρίσεις; Μήπως λοιπόν αυτός ο ασθενής πρέπει να αντιμετωπιστεί και σαν άνθρωπος; Ακόμη και το να λυπόμαστε τον άρρωστο δεν είναι δίκαιο (και ας μην ξεχνάμε την συντηρητική φιλανθρωπιστική παράδοση των επαγγελματιών υγείας) αφού γνωρίζουμε καλά ότι αυτός που λυπάται δεν αγαπά.

Στην συνέχεια βέβαια η επιχειρηματολογία θα μας οδηγήσει και στις συνθήκες εργασίας. Εκτός από τις απαράδεκτες πρακτικές ή και εργασιακές συνθήκες είμαστε σε θέση να αναγνωρίζουμε την ιδρυματοποίηση του προσωπικού και την επαγγελματική φθορά και αλλοτρίωση. Η φθορά αναφέρεται στην βιβλιογραφία “σαν ένα σύνδρομο σωματικής και συναισθηματικής εξάντλησης που χαρακτηρίζεται με αρνητική εικόνα του εαυτού, αρνητική στάση σε σχέση με την εργασία, όπως και έλλειψη φροντίδας, ενδιαφέροντος και συναισθημάτων για το βοηθούμενο άτομο”.

Η συσχετιζόμενη αποξένωση υποβαθμίζει τους εργαζόμενους στα επαγγέλματα υγείας - η αποπροσωποίηση γίνεται καθεστώς και η οδυνηρή πραγματικότητα διαιωνίζεται.

Ομως, αντί να σηκώσουμε τα χέρια ψηλά, πρέπει και μπορεί να βρούμε μέτρα αντιμετώπισης αυτών των προβλημάτων, έτσι ώστε να μην απογοητευόμαστε και λοξοδρομούμε. Επί-τέλους πρέπει να καταφέρουμε να μετριάσουμε την αποξένωση στα ανθρωπιστικά επαγγέλματα αφού πρέπει, πάση θυσία, να αποφύγουμε τον κατακερματισμό του αντικειμένου άνθρωπος.

Τα ανωτέρω, σαφώς δεν είναι αποδεκτά σαν αιτιολογία και δικαιολογία για την μη τήρηση σεβασμού προς τον α-σθενή, ακριβώς επειδή δεν μας επιτρέπεται έλλειψη ηθικών αρχών αλλά ούτε βέβαια και η διαφθορά ηθών. Πιστεύω ότι είναι προτιμότερη η τιμιότητα και ειλικρίνεια από οποιαδήποτε προσποίηση, αναξιοπρέπεια και δειλία, μια που είναι αναμφισβήτητη η ευθύνη μας και η υποχρέωση σε λογοδοσία.

Συνοψίζοντας, ίσως συμφωνήσετε ότι χρειάζεται τόλμη για να πράξουμε την Κοινωνική Εργασία με βάση τα ανθρώπινα δικαιώματα των Ασθενών. Έτσι κι αλλιώς, η ίδια η Κοινωνική Εργασία δεν αντιμετωπίζει ποτέ ηθικό πρόβλημα αφού η θεωρία της είναι σαφής και ακριβής. Ακόμα και ένας άρρωστος δεν πρέπει ποτέ να αντιμετωπίζεται κάτω από το πρίσμα οποιασδήποτε παθολογίας αλλά κυρίως σαν ένα άτομο που υποφέρει.

Ενδεχόμενα χρειαζόμαστε όχι μόνο στο παρόν αλλά κυρίως για ένα προοδευτικό

μέλλον μια αποφασισμένη και συνάμα παραδεκτή πολιτική σκέψη και πράξη -πολιτική με την έννοια του συνόλου των πολιτών και όχι βέβαια της αστυνομίας.

Επίσης θυμίζω ότι εκτός από το να ακούσουμε και υποστηρίξουμε τον ασθενή - κι εμείς τουλάχιστον ευτυχώς δεν τον ονομάζουμε έτσι- πάντα και συνειδητά η κύρια ευθύνη μας παραμένει το συμφέρον του α-σθενούς πολίτη. Εκείνος δικαιούται κάθε μας προσπάθεια εξασφάλισης των δικαιωμάτων που του ανήκουν, με απόλυτο σεβασμό και ευθύνη στην εμπιστευτικότητα και ιδιωτικό του περιβάλλον. Ας μην το ξεχνάμε ότι ο απότερός μας σκοπός είναι να ενθαρρύνουμε την αυτοδιάθεσή του στο μέγιστο δυνατό και όχι βέβαια να ενισχύουμε εξαρτήσεις ή και εμείς να τον κρατούμε εξαρτημένο από μας ψευτο-φροντίζοντάς τον ή τυχόν ενισχύοντας δικές μας ανάγκες ή συμφέροντα προσωπικά ή άλλα.

Ετσι, πρεσβεύουμε να κυριαρχεί μια ελεύθερη επικοινωνία με τον ασθενούντα πολίτη, δίχως να είναι δυνατή καμιά συνομωσία απέναντί του. Μέσα στο σύστημα αυτός ο κίνδυνος εκδηλώνεται συχνά παίρνοντας την μορφή παραπόνων: “κάντε κάτι, αυτός εκεί δεν είναι συνεργάσιμος”.

Υπάρχουν πάντα νησίδες ανεξέλεγκτης εσωτερικής εξουσίας μέσα στις διάφορες μονάδες ενός συστήματος υγείας, μικροί εξουσιαστές που είναι λάθος να τους πιστεύουμε. Σας προτείνω λοιπόν, ότι θεωρείται αναγκαίο να προσβάλουμε αυτή την εξουσία, την έξω ουσία, επειδή το θέμα υγεία κρίνεται και είναι υπερκομματικό.

Η επιστήμη των πολιτικών υποθέσεων σύμφωνα πάντα με την ελληνική ορολογία που δηλώνει την πολιτεία και σαν δημοκρατία, προϋποθέτει ότι τα πολιτικά δικαιώματα αρμόζουν συνταγματικά σε ελεύθερους ανθρώπους, και που, επιτρέψτε μου να υπογραμμίσω δεν πρέπει ούτε αυτοί, αλλά ούτε και εμείς να δειλιάζουμε.

Πιστεύετε ότι οι επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί έχουν μοναδικό ρόλο αλλά και ευθύνη στον αγώνα για τα ανθρώπινα δικαιώματα; Συμφωνείτε ότι “ο κυριώτερος λόγος ύπαρξης της Κοινωνικής Εργασίας είναι να καλυτερεύσει την ποιότητα ζωής”; Αν απαντήσετε θετικά στις ερωτήσεις αυτές, τότε συμφωνείτε και υπογράφετε την πολιτική της Διεθνούς μας Ομοσπονδίας για τα δικαιώματα των ανθρώπων. Δεν απομένει παρά να συνεχίσουμε να αγωνιζόμαστε ενάντια στην εκμετάλλευση, με ευθύνη στον εαυτό μας και στον συνάνθρωπο.